

Η σημασία της διεπιστημονικής συνεργασίας στις ενδιάμεσες δομές

*Μαρία Κοτταρίδου, Κοινωνική Λειτουργός, Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων Παιδιών Αθηνών
Γιάννης Παπαδόπουλος, Κοινωνικός Λειτουργός, Δήμος Περιστερίου
Μαρία Δούκα, Κοινωνική Λειτουργός, Ελληνικό Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής και Ερευνών*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διεπιστημονική συνεργασία στην υγεία και την κοινωνική φροντίδα έχει γίνει μία επιτακτική ανάγκη για την εξέλιξη των προγραμμάτων που αφορούν την περίθαλψη ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες να ζήσουν μόνοι τους στην κοινότητα. Ο Επαγγελματίας Υγείας ασκεί μία εργασία ή ένα λειτουργήμα που προσφέρει ένα καθοριστικό ρόλο στην φροντίδα των ασθενών. Γιαυτό η συνεργασία της διεπαγγελματικής ομάδας αποτελεί μία αναγκαιότητα για την εύρυθμη λειτουργία αυτών των δομών. Η θετική ανταπόκριση των εργαζομένων και ιδιαίτερα του εργοθεραπευτή και του κοινωνικού λειτουργού, συμβάλλει καθοριστικά στην αποτελεσματική παροχή φροντίδας στην κοινότητα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: διεπιστημονική ομάδα, διεπιστημονική συνεργασία, επαγγελματικοί ρόλοι, εργοθεραπευτής, κοινωνικός λειτουργός,

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανθρώπινη εμπειρία της ασθένειας, του πόνου και της διαφορετικότητας επηρεάζει το σώμα, το μυαλό, την καρδιά, την ψυχή και τις σχέσεις ταυτόχρονα. Η φυσική, συναισθηματική, ψυχική, νοτική και η γενική κατάσταση υγείας είναι όλα μέρη ενός συνόλου (Seaburn et al, 1996). Μία από τις ομάδες του πληθυσμού που έχουν ανάγκη την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών προκειμένου να μπορέσουν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο είναι και οι ασθενείς με νοτική υστέρηση. Η ευπαθής αυτή ομάδα του πληθυσμού, πέρα από την ειδική πρόβλημα που αντιμετωπίζει, έχει και πολλαπλά προβλήματα υγείας. Αυτή η συνθήκη δημιουργεί την ανάγκη για δημιουργία υπηρεσιών φροντίδας σε πολλά επίπεδα.

Η δημιουργία συνισταμένων ολοκληρωμένης φροντίδας προς όφελος των ασθενών και των οικογενειών τους είναι μία από τις πιο σημαντικές προκλήσεις. Η παραδοσιακή απόσταση των ρόλων των επαγγελματιών, θεωρείται πλέον ακατάλληλη να ανταποκριθεί στις ανάγκες ενός συστήματος φροντίδας όπως είναι τα προστατευμένα διαμερίσματα ή τα οικοτροφεία. (Seaburn et al, 1996). Γιαυτό το λόγο, οι μικρές μονάδες που δημιουργήθηκαν στην κοινότητα βασίζονται στην συνεργασία των ειδικών προκειμένου να απολαμβάνουν οι φιλοξενούμενοι μία φροντίδα που σέβεται την ποιότητα της ζωής τους.

Η διεπιστημονική συνεργασία στην υγεία και την κοινωνική φροντίδα έχει γίνει μία επιτακτική ανάγκη και αιχμή του δόρατος για την εκμοντέρνιση και εξέλιξη των προγραμμάτων ενός κράτους, γιατί και έχει δοθεί μεγάλη σημασία στον τρόπο που αυτή οργανώνεται σε ένα επαγγελματικό χώρο. Η διεπιστημονική συνεργασία δίνει έμφαση στα πλεονεκτήματα και τους θετικούς παράγοντες που προκύπτουν από την συνεργασία με τους ασθενείς, τις υπηρεσίες και το οικογενειακό τους περιβάλλον (Leathard A. 2003).

Στο άρθρο αυτό περιγράφονται: η έννοια της διεπαγγελματικής συνεργασίας, τα εμπόδια και τα οφέλη που προκύπτουν από την συνεργασία αυτή, καθώς και οι κοινές συνισταμένες του επαγγέλματος του εργοθεραπευτή και του κοινωνικού λειτουργού κατά την άσκηση των καθηκόντων τους στις ενδιάμεσες δομές.

Η έννοια της διεπιστημονικής συνεργασίας

Ο Επαγγελματίας Υγείας ασκεί μία εργασία ή ένα λειτουργήμα που προσφέρει ένα καθοριστικό ρόλο στην φροντίδα των ασθενών. Προκειμένου να είναι αποτελεσματικός απαιτείται εξειδικευμένη θεωρητική γνώση, μέθοδος και δεξιότητες που να του επιτρέπουν να ανταποκριθεί στα καθήκοντα του. Κάθε ορισμός δε ενός επαγγέλματος μέσα στο σύστημα υγείας περιλαμβάνει μία αναγνωρισμένη απασχόληση - κατοχυρωμένη από το κράτος με νομοθεσία και εκπαιδευτική πρακτική που έχει δυνατότητα να νομιμοποιεί αυτούς που το ασκούν, να περιορίζει παράλληλα συμπεριφορές μέσα από διοικητικά όργανα, να δημιουργεί κανόνες εργασιακής συμπεριφοράς και να αποτρέπει άλλους μη ειδικευμένους από το να το εξασκήσουν (Brent, et al, 1998).

Η επαγγελματική συμπεριφορά επίσης είναι μία στρατηγική που περιλαμβάνει ένα σύστημα διοικητικής αυτονομίας και ένα μονοπώλιο γύρω από την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών στο χώρο της αγοράς (Parry et al, [1976]). Επιπλέον, είναι ότι το κοινό αντιλαμβάνεται για μία απασχόληση, την αναγνώριση της από την κοινωνία σαν σημαντική και την σύνδεσή της με την συμβολή της στην καλύτερευση του επιπέδου ζωής των πολιτών.

Ενώ κάθε επαγγελματίας ενδιαφέρεται για το άτομο σαν σύνολο, στην πραγματικότητα έχει εκπαιδευτεί να ανταποκρίνεται σε μερικές ανάγκες του. Για να είναι κάποιος αποτελεσματικός, πρέπει να έχει την διά-

θεση να ακούσει και αυτόν που ασχολείται με ένα άλλο τομέα ικανοτήτων ή αναγκών που ο ίδιος δεν έχει ειδικευτεί. Γιαυτό όλοι οι επαγγελματίες πρέπει να βρίσκονται σε μία διαδικασία να βλέπουν, να ακούν σαν άτομα μεν, αλλά να ενεργούν μαζί με την υπόλοιπη ομάδα δε (Seaburn et al, 1996). Επιπλέον, ενώ συχνά αναφερόμαστε στην μεταξύ ειδικών «συνεργασία», στην πραγματικότητα κάθε άλλο παρά δημιουργείται το κλίμα που θα επιτρέψει να την επιτύχουμε. (Meads, et al, 2005). Αυτό συμβαίνει γιατί πολλοί επαγγελματίες τείνουν να εργάζονται αυτόνομα ακόμα και αν αναφέρονται ότι ανήκουν σε μία ομάδα (Coles, 1995).

Τα τελευταία χρόνια υπήρξε μεγάλη στροφή από το ιατροκεντρικό μοντέλο φροντίδας σε άλλους τρόπους προσέγγισης του ατόμου. Παραδείγματος χάριν το μοντέλο αλληλεπίδρασης που δίνει έμφαση στην συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων με την παροχή υπηρεσιών υγείας και βελτίωσης της ποιότητας ζωής των εξυπηρετούμενων. Επίσης το μοντέλο φροντίδας που συνδέθηκε με την αναγνώριση της βιοψυχο-κοινωνικής αλληλεπίδρασης στην κατανόηση του ατόμου σαν μία βάση για την λήψη αποφάσεων και δημιουργία ενεργειών.

Στις προσπάθειες επανένταξης των ατόμων από τις κλειστές δομές στην κοινότητα, η ιδέα της συνεργαζόμενης ομάδας ή θεραπευτικής ομάδας ή διεπιστημονικής ομάδας αναπτύχθηκε με σκοπό να ανταποκριθεί σε πολύπλοκες καταστάσεις που προέκυπταν από το μοντέλο φροντίδας. Έγινε εμφανές κατά την συνεργασία ότι οι ανάγκες των ατόμων και των οικογενειών τους δεν μπορούν ικανοποιητικά να εξυπηρετηθούν από ένα επάγγελμα ή μία οργάνωση που προσπαθεί μόνη χωρίς την συνεργασία άλλων φορέων. Οι επαγγελματίες έχουν αναγνωρίσει την ολιστική άποψη στην αντιμετώπιση των ατόμων που απαιτεί την διαεπαγγελματική ανταπόκριση (Loxley 1997).

Η συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών προϋποθέτει την επικοινωνία και την δημιουργία επαγγελματικού δεσμού μεταξύ τους ώστε να μπορέσουν να προσφέρουν από κοινού υπηρεσίες στους εξυπηρετούμενους. Αναφέρεται στην δυνατότητα να παρέχεται βοήθεια με ένα συστημικό τρόπο που θα ξεπερνάει τα διαχωριστικά όρια του καθενός επαγγέλματος. Πολλυ συχνά η συνεργασία αυτή είναι απαραίτητη για να επιλυθούν πολύπλοκες καταστάσεις που απαιτούν ειδικούς από διάφορα επαγγέλματα να εμπλακούν.

Συγκλητώντας μία ομάδα από ειδικούς από διάφορα επαγγέλματα να συζητήσουν ένα πρόβλημα δεν σημαίνει ότι θα βρουν μία συνισταμένη συνεργασίας ή ότι όλοι θα ανταποκριθούν. Απλά δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να τεθούν οι βάσεις για να λειτουργήσει ένα επίπεδο συνεργασίας. Για την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας, οι συμμετέχοντες πρέπει να έχουν ενιαία γνώση, δεξιότητες και στάσεις που θα ευοδώσουν την συνεργατική πρακτική.

Η γνώση που απαιτείται περιλαμβάνει:

1. Μία βασική κατανόηση του ρόλου του κάθε επαγγέλματος. Αυτή μπορεί να περιλαμβάνει γνώσεις για τις απαιτήσεις και την σημερινή

του εξέλιξη. Η γνώση αυτή θα βοηθήσει να μην υπάρχει αλληλεπικάλυψη και θα δώσει ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες. Χωρίς την κατανόηση του ενός για το επάγγελμα του άλλου η συνεργασία έχει μικρές πιθανότητες να πετύχει.

2. Η επίγνωση των δυναμικών της ομάδας. Επειδή η διεπαγγελματική συνεργασία απαιτεί την συγκέντρωση των ειδικών σε μία ομάδα, η γνώση των δυναμικών βοηθά να βρεθούν κοινοί στόχοι και δεξιότητες. Ορισμένα μέλη της ομάδας μπορούν να διευκολύνουν και να προάγουν την αποτελεσματικότητα της ομάδας έτσι ώστε να αποφευχθούν αμυντικές συμπεριφορές, διαμάχες για επιβολή εξουσίας και εμπόδια στην επικοινωνία.
3. Η αυθεντία της βασικής θεωρίας του καθενός επαγγέλματος. Το κάθε επάγγελμα που συμμετέχει σ αυτή τη συνεργασία χρειάζεται να αισθάνεται επαρκές και ασφαλές. Όταν υπάρχει αμφισβήτηση του, αναπτύσσεται μία αμυντική στάση. Όταν υπάρχει αποδοχή του, η ίδια αμφισβήτηση, ή διαφωνία γίνεται βοηθητικό μέρος στον διεπιστημονικό διάλογο.

Οι διαπροσωπικές δεξιότητες που βοηθούν θετικά την διαδικασία της συνεργασίας είναι η ικανότητα να μην φέρνει κανείς τους άλλους σε δύσκολη θέση, η ικανότητα να ακούει, η ικανότητα να είναι υπομονετικός και να αφήνει τη διαδικασία να εξελίσσεται. Η ομαδική συνεργασία απαιτεί περισσότερο χρόνο από το να παίρνει ένα μόνο άτομο αποφάσεις, όπως πχ. ο προϊστάμενος. Επίσης χρειάζεται τα θέματα να τίθενται με σαφήνεια και να επεξηγούνται ώστε να μην υπάρχουν παρεξηγήσεις εξ αιτίας των διαφορετικών αξιών. Επίσης να υπάρχουν ξεκάθαροι αντικειμενικοί στόχοι (Hackman, 1990). Δυστυχώς στην πραγματικότητα η διεπαγγελματική συνεργασία απαιτεί πολλο επαγγελματικό χρόνο και ενέργεια. Τα οφέλη που προκύπτουν όταν είναι πετυχημένη, βοηθούν να πέσουν τα όρια μεταξύ των επαγγελματιών, τα αποτελέσματα να έχουν ένα ανοιχτό πεδίο εφαρμογής και σταθερότητας αφού περιλαμβάνουν πολλούς παραμέτρους και τα πολύπλοκα προβλήματα λύνονται με βάση την ολιστική αντιμετώπιση, στην οποία κάθε επάγγελμα έχει συμβάλει.

Χαρακτηριστικά της διεπαγγελματικής συνεργασίας

Οι ειδικοί που συμμετέχουν σε μία ομάδα γνωρίζουν από την εκπαίδευση που έχουν λάβει κατά την διάρκεια των σπουδών τους την σημασία της διεπιστημονικής ομάδας. Η συμμετοχή τους σε αυτές τις ομάδες δεν πρέπει να είναι κάτι που επιβάλλεται από τη διοικητική διάρθρωση της υπηρεσίας, αλλά από την ανάγκη του επαγγελματία για συνεργασία. Γιαυτό η προσωπικότητα του επαγγελματία και οι δεξιότητες του παίζουν μεγάλο ρόλο (Hackman, 1990).

Σημαντικό ρόλο στις επιτυχίες αυτών των ομάδων παίζουν οι επαγγελματικές σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί και που πρέπει να διαπνέονται από σεβασμό και αλληλεπικτίμηση μεταξύ των ατόμων. Επίσης η εμπιστοσύνη στην επικοινωνία που σχετίζεται με την διάθεση να

ανταλλάξουν γνώμες με σαφήνεια και ειλικρίνεια Η καλή συνεργασία μεταξύ των συναδέλφων έχει σαν αποτέλεσμα την εξεύρεση λύσεων, αλλά και την εξεύρεση πόρων για υποστήριξη της υπηρεσίας.

Η καλλιέργεια κλίματος συλλογικής συμμετοχής στην λήψη των αποφάσεων κάνει την ομάδα ισχυρή στις θέσεις της και η υποστήριξη των ατόμων που εξαρτώνται από τις αποφάσεις της γίνεται περισσότερο αποτελεσματική. Οι κοινοί στόχοι συνεπάγονται και την συλλογική ευθύνη αν κάποια απόφαση δεν είναι προς την σωστή κατεύθυνση. Η πράξη για την επίλυση προβλημάτων επίσης βασίζεται στην διάθεση όλων να βοηθήσουν και ο καθένας εισπράττει το μερίδιο της συνεισφοράς του. Τέλος, πρέπει να τηρούνται οι κανόνες της εχεμύθειας και να μην διαρρέουν αποφάσεις ή προσωπικά θέματα που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την πρόοδο των εξυπηρετούμενων και την ποιότητα ζωής τους.

Τα θετικά της διεπαγγελματικής συνεργασίας:

- Μοιράζονται τα επαγγέλματα κοινές εμπειρίες
- Συλλογική ευθύνη
- Διεπιστημονική επικοινωνία
- Αύξηση των διαθέσιμων πόρων

Τα σημεία που χρειάζονται προσεκτική διαχείριση κατά την διεπαγγελματική συνεργασία:

- Δυσκολίες στην επικοινωνία
- Η απαίτηση του χρόνου
- Η Δέσμευση
- Η αντίσταση
- Οι διαφορετικές επαγγελματικές απόψεις
- Η έλλειψη δεξιοτήτων συνεργασίας
- Η ποιότητα των αποφάσεων
- Η έλλειψη πηγών βοήθειας
- Ο ανταγωνισμός και η επικάλυψη ρόλων
- Το επίπεδο εμπειρίας
- Ο εθελοντικός χαρακτήρας της συνεργασίας

Η εκπαίδευση και επιμόρφωση των εργαζομένων μπορεί να συμβάλει θετικά στην δημιουργία κλίματος συνεργασίας σε μία ομάδα, γιατί αυτό στις υπηρεσίες που έχουν σαν αντικείμενο την προσφορά υπηρεσιών προς ειδικές ομάδες του πληθυσμού είναι απαραίτητη για τους ακόλουθους λόγους:

- Λειτουργεί θετικά στην βελτίωση της ποιότητας φροντίδας
- Εστιάζει στις πραγματικές ανάγκες των εξυπηρετούμενων και των οικογενειών τους
- Προάγει την συμμετοχή των εξυπηρετούμενων
- Συμβάλλει στη διεπιστημονική συνεργασία
- Ενθαρρύνει τον ένα επαγγελματία να μάθει από το επάγγελμα του άλλου

- Βελτιώνει το επίπεδο της επαγγελματικής πρακτικής
- Αναπτύσσει τον σεβασμό προς την συμβολή του άλλου επαγγελματία
- Αυξάνει την ικανοποίηση που αντιλεί ο κάθε εργαζόμενος από την δουλειά του (www.bmj.com).

Η συνεργασία Εργοθεραπευτών και Κοινωνικών Λειτουργών σε ηλικία επανένταξης στην κοινότητα

Οι εργοθεραπευτές και οι κοινωνικοί λειτουργοί παρέχουν υπηρεσίες που περιλαμβάνουν: κοινοτική φροντίδα, φροντίδα κατ' οίκον, υποστήριξη σε παιδιά και οικογένειες, κοινοτική ανάπτυξη, προνοιακές παροχές και υποστήριξη των δικαιωμάτων των εξυπηρετούμενων. Επίσης φροντίζουν για την προσφορά υπηρεσιών που σχετίζονται με ιδρυματική και ημερήσια φροντίδα. Ανάλογα με τον χώρο φροντίδας που εργάζονται προσαρμόζουν την επαγγελματική τους τακτική έτσι ώστε να μπορέσουν να βελτιώσουν τους τομείς που το άτομο έχει αδυναμίες.

Οι εργοθεραπευτές έχουν τα εξής κύρια καθήκοντα

- να βοηθήσουν τα άτομα να καλύτερεύσουν, επανέλθουν και διαχειριστούν την καθημερινότητά τους και τις δεξιότητές τους
- να βοηθήσουν στην καλύτερη ψυχική τους ισορροπία
- να βοηθήσουν να επανακτήσουν και να διατηρήσουν τις ικανότητες που είχαν
- να βοηθήσουν τους εξυπηρετούμενους να έχουν μία ανεξάρτητη, παραγωγική και ικανοποιητική ζωή (www.bls.gov)

Οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν τα εξής κύρια καθήκοντα

- να διατηρήσουν τους αδύναμους ανθρώπους ασφαλείς
- να προάγουν την ανεξαρτησία και την αποφυγή του αποκλεισμού τους
- να παρακολουθήσουν εκείνους που βρίσκονται σε κίνδυνο
- να επιτύχουν ποιότητα σε όλα τα επίπεδα παροχής υπηρεσιών
- να αφογκράζονται τις ανάγκες και να ανταποκρίνονται στους χρήστες, στους γονείς, στους κηδεμόνες και στις κοινότητες
- να συνεργάζονται με τους άλλους φορείς κυβερνητικούς και μη

Τα δύο επαγγέλματα έχουν στόχους που συγκλίνουν μεταξύ τους και έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Η εστίαση στον ασθενή/εξυπηρετούμενο. Και τα δύο επαγγέλματα προσπαθούν να βοηθήσουν τα άτομα να πάρουν «αποφάσεις» για θέματα που τους απασχολούν. Θέματα πρόληψης, προαγωγής υγείας και θεραπευτικές προσεγγίσεις παρέχονται με ενεργητικό τρόπο.
2. Η παροχή υπηρεσιών ανάλογα με τις ανάγκες του πληθυσμού. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται είναι ανάλογες με τις ανάγκες του πληθυσμού που εξυπηρετούν, το επίπεδο της υγείας του, τις δη-

μογραφικές εξελίξεις και τα αντικείμενα που μπορούν να ανταποκριθούν.

3. Η ποιότητα της φροντίδας και των υπηρεσιών. Η συμμετοχή στην έρευνα που είναι απαραίτητη ώστε να καταγραφούν οι ανάγκες και να σχεδιαστούν υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται στην διαχείριση των προβλημάτων. Οι υπηρεσίες μπορούν να αξιολογούνται συνεχώς ώστε να γίνονται αποτελεσματικές.
4. Η πρόσβαση. Η κατάλληλη υπηρεσία να παρέχεται τον σωστό χρόνο, στο σωστό μέρος και από το σωστό άτομο. Θέματα όπως η γεωγραφική κατανομή, η ηλικιακή ομάδα, η κουλτούρα, η γλώσσα, η θρησκεία και ο τρόπος ζωής των ατόμων και των οικογενειών τους δεν πρέπει να παίζουν σημαντικό ρόλο. Οι υπηρεσίες παρέχονται ανεξάρτητα από τα παραπάνω κριτήρια.
5. Η εμπιστοσύνη και ο σεβασμός. Το κάθε επάγγελμα φέρνει την δική του γνώση και δεξιότητες σαν αποτέλεσμα της εκπαίδευσης, της πρακτικής και της εμπειρίας. Κάθε επαγγελματίας συμβάλει στην υγεία και στην ποιότητα ζωής του ατόμου που έχει υπό την φροντίδα του. Η διεπιστημονική συνεργασία βοηθάει να μάθουν από τους άλλους και να έχουν αποτελεσματικότητα στις προσπάθειές τους.
6. Η επικοινωνία. Το να ακούν με προσοχή και να επικοινωνούν αποτελεσματικά βοηθάει και το μοίρασμα πληροφοριών αλληλά και τον σχεδιασμό και την λήψη αποφάσεων

Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που ζουν σε ένα προστατευμένο διαμέρισμα και πάσχουν από νοητική στέρση αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην λειτουργικότητα τους σε κάποιους από τους ακόλουθους τομείς:

- Ικανότητα για ανεξάρτητη διαβίωση
- Οικονομική ανεξαρτησία
- Μάθηση
- Μετακίνηση
- Αντιληπτική και εκφραστική ικανότητα
- Ατομική φροντίδα
- Ατομική εξέλιξη

Σε αυτούς τους τομείς καλούνται οι δύο ειδικοί να συνεργαστούν προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες που θα βοηθήσουν το άτομο στην διαβίωση του στην κοινότητα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι επαγγελματίες πρέπει να επανεξετάσουν τις προσωπικές τους αρχές και τα ατομικά τους ενδιαφέροντα και επιδιώξεις. Πρέπει κατά την άσκηση των καθηκόντων τους να κάνουν το «σωστό» και αυτό πρέπει να γίνεται με αρμόζοντα τρόπο. Το να είναι κάποιος επαγγελματίας πρέπει να είναι ηθικός και ειδικός. Η συνεργασία ξεκινά από αυτά τα δύο κριτήρια και στη συνέχεια προοδευτικά ωθείται στην ενδυνάμωση και των δύο. Η συνεργασία δεν γνωρίζει εμπόδια γιατί τότε δεν θεω-

ρείται συνεργασία όπως η λέξη η ίδια εννοεί.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση, η επαγγελματική ανάπτυξη σε συνδυασμό με την διεπιστημονική συνεργασία φαίνεται ότι είναι απαραίτητη για την καλή λειτουργία μίας υπηρεσίας. Οι διεπαγγελματικές ομάδες πρέπει να μοιράζονται τους στόχους που έχουν με τους εξυπηρετούμενους τους και να είναι σε θέση να ανακαλύπτουν πως θα τους οφελήσουν. Με σεβασμό στην προσωπικότητα των ατόμων με νοητική στέρση και τα ανθρώπινα δικαιώματα η ομάδα των ειδικών θα τους χαρίσει ένα ανθρώπινο και αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης.

Βιβλιογραφία

- Brent E., Turvey M.S., (1998), The professionalisation of Criminal Profiling, Knowledge Solutions LLC, www.corpus-delicti.com
- Coles C., (1995), Educating the health care team, Patient Education and Counseling, 26: 239-244
- Hackman Jr, (ed.), (1990), Groups that work (and those that don't): creating conditions for effective teamwork, San Francisco, Jossey-Bass
- Leathard A., (ed), (2003), Interprofessional Collaboration: From Policy to Practice in Health and Social Care, U.K. Taylor and Francis Ltd.
- Loxley A., (1997), Collaboration in health and welfare: Working with the difference, London, Jessica Kingsley
- Meads G., Ashcroft J., Wild A., Barr H., Scott R., (2005), The case for Interprofessional Collaboration: In health and Social Care, Oxford, Blackwell
- Parry N., and Parry J., (1976), The Rice of the Medical Profession, A Study of Collective Social Mobility, Groom Helm, London
- Seaburn D.B., Lorenz A.D., Gunn Jr, W.B., Gawinski B.A., Mauksch L.B., (1996), Models of Collaboration: A guide fro Mental health professionals Working with health care practitioners, N.Y., Basic books,